Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENḒA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI ḶA VHUVHILI (P2)

LARA 2022

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara $2^{1}/_{2}$

Bammbiri iḽi ḽi na masiaṱari a 27.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Vhalani idzi ndaela nga vhuronwane phanḓa ha musi ni sa athu u thoma u fhindula mbudziso.

2. Ni songo vhuya na edzisa u vhala bammbiri ḽothe. Ṱolani thebulu ya zwi re ngomu kha siaṱari ḽa 4 ni swaye nomboro dza mbudziso dzo vhudziswaho kha zwibveledzwa zwe na guda uno ṅwaha. Nga murahu ha izwo, vhalani mbudziso idzo ni nange dzine na tama u dzi fhindula.

3. Bammbiri heḽi ḽi na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A:	Vhurendi	(30)
KHETHEKANYO YA B:	Nganea KANA Folukuḽoo	(25)
KHETHEKANYO YA C:	Ḓirama	(25)

4. Fhindulani mbudziso ṰHANU dzo fhelela: THARU kha KHETHEKANYO YA A, ṄTHIHI kha KHETHEKANYO YA B na NTHIHI kha KHETHEKANYO YA C nga nḓila i tevhelaho:

   KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

   VHURENDI HO RANDELWAHO – Fhindulani mbudziso MBILI. VHURENDI VHU SONGO VHONWAHO – Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE.

   KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUḼOO

   Fhindulani mbudziso NTHIHI.

   KHETHEKANYO YA C: ḌIRAMA

   Fhindulani mbudziso NTHIHI.

5. KUNANGELWE KWA PHINDULO KHA KHETHEKANYO YA B (NGANEA/FOLUKUḼOO) NA YA C (ḌIRAMA):

   - Fhindulani mbudziso FHEDZI dza kha nganea/folukuḽoo na kha ḓirama dze na guda.
   - Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA C. Arali na fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA C.
   - Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

6. VHULAPFU HA PHINDULO

- Mbudziso ndapfu ya Vhurendi i tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 250 u ya kha a 300.
- Mbudziso ndapfu dza khethekanyo ya Nganea/Folukuḽoo, na ya Ḓirama dzi tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 400 u ya kha a 450.
- Vhulapfu ha phindulo dza mbudziso pfufhi vhu tea u langwa nga maraga dzo ṅekedzwaho/avhelwaho. Phindulo dza vhalingiwa dzi tea u pfufhifhadzwa dza dovha dza livhanywa.

7. Tevhedzani ndaela dzo ṅekedzwaho mathomoni a KHETHEKANYO IṄWE na IṄWE nga vhuronwane.

8. Nomborani phindulo dzaṋu kokotolo maelana na mutevhe wa u nombora wo shumiswaho kha iḽi bammbiri ḽa mbudziso.

9. Thomani KHETHEKANYO IṄWE na IṄWE kha siaṱari ḼISWA.

10. Ndangatshifhinga yo anganywaho:

KHETHEKANYO YA A: Hu anganyelwa u swika kha minetse ya 40
KHETHEKANYO YA B: Hu anganyelwa u swika kha minetse ya 55
KHETHEKANYO YA C: Hu anganyelwa u swika kha minetse ya 55

11. Ṅwalani nga vhudele, nahone zwi vhaleaho.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

THEBULU YA ZWI RE NGOMU

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

Vhurendi ho randelwaho/vhonwaho: Fhindulani mbudziso MBILI DZIṄWE na DZIṄWE.

NOMBORO YA MBUDZISO	MBUDZISO	MARAGA	NOMBORO YA SIATARI
1. 'Ntendele ndi vhe tsumbandila'	Mbudziso ndapfu	10	6
2. 'Ramaremisa'	Mbudziso pfufhi	10	7
3. 'Mbilu i lilela u gavha'	Mbudziso pfufhi	10	8
4. 'Ri bva kule'	Mbudziso pfufhi	10	9

NA

Vhurendi vhu songo randelwaho/vhonwaho: Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE

5. 'Mulayo wo pofula'	Mbudziso pfufhi	10	10

***PFESESANI:** Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni tea u fhindula MBUDZISO PFUFHI u bva kha KHETHEKANYO YA C.
Kha KHETHEKANYO YA B na KHETHEKANYO YA C, fhindulani mbudziso nthihinthihi u bva kha KHETHEKANYO iṅwe na iṅwe.

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKULOO

Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha nganea/folukuloo yo randelwaho.

6. *Nandi ndi shenga?*	Mbudziso ndapfu	25	12
7. *Nandi ndi shenga?*	Mbudziso pfufhi	25	12
8. *Isha la mitodzi*	Mbudziso ndapfu	25	15
9. *Isha la mitodzi*	Mbudziso pfufhi	25	15

KANA

FOLUKULOO: Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha FOLUKULOO yo randelwaho.

10. *Khuvhanganyo ya folukuloo*	Mbudziso ndapfu	25	18
11. *Khuvhanganyo ya folukuloo*	Mbudziso pfufhi	25	19

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI fhedzi u bva kha dirama dzo randelwaho*.

12. *U lema hu fhira u lotshelwa*	Mbudziso ndapfu	25	22
13. *U lema hu fhira u lotshelwa*	Mbudziso pfufhi	25	22
14. *Tshilwavhusiku*	Mbudziso ndapfu	25	25
15. *Tshilwavhusiku*	Mbudziso pfufhi	25	25

***PFESESANI:** Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI.
A ni lavhelelwi u fhindula mbudziso MBILI ndapfu kana mbudziso MBILI pfufhi.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Shumisani uyu mutevhe wa u sedzulusa uri ni vhe na vhuṱanzi ha uri no fhindula tshivhalo tsho teaho tsha mbudziso nga u vhea luswayo afho ho teaho.

KHETHEKANYO	NOMBORO DZA MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA MBUDZISO DZO TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO (√)
A: VHURENDI (Vhurendi ho randelwaho/ vhonwaho)	1–4	2	
A: VHURENDI (Vhurendi vhu songo randelwaho/vhonwaho)	5	1	
B: NGANEA/FOLUKULOO (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	6–11	1	
C: DIRAMA (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	12–15	1	
***PFESESANI:** Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, ni tea u vha na vhuṱanzi ha uri no fhindula mbudziso NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. A ni tei u fhindula mbudziso ndapfu MBILI kana mbudziso pfufhi MBILI.			

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO RANDELWAHO

Fhindulani mbudziso MBILI dziṅwe na dziṅwe kha NN̂A dzo vhudziswaho.

MBUDZISO YA 1: VHURENDI – MBUDZISO NDAPFU

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni kone u fhindula mbudziso dzo d̂isendekaho khatsho.

NTENDELE NDI VHE TSUMBAND̂ILA – FR Modau

1	Ntendele ndi vhe tsumband̂ila
2	Sa u nga nn̂e ndi l̂inzhakand̂ila l̂o no vhonaho
3	Tombo l̂i tshi mela midzi – tend̂a u vha mutshila!
4	Fulufhela nn̂e ndo ponyaho
5	Mililo yot̂he nda dzima zwa ya na vhusula
6	D̂ipfundise u ile zwa madzanga a zwi fheli
7	Ô vhalaho bugu u d̂o hurana na ludzula.
8	Zwivhili zwo piringedzaho thondo ino zwi sa mwemweli
9	Zwiraru zwo i sikelaho vhid̂a mat̂o yo pundisa
10	U konyolela matanda nd̂evheni tshivhangalala
11	Mphorosi muga sambitsolo u pulisa
12	U sa t̂honifha vhabebi na vhot̂he vhalala
13	Kha nd̂ad̂o yo vhofhaho vhaswa vha murafho uno
14	Mvalo dzavho kha dzi vha sengele lufuni luno.

Kha tshirendo itshi murendi u pfala e na khumbelo, ngeletshedzo na t̂hut̂huwedzo dzine o dzi livhisa kha vhaswa.

Ṅwalani maanea ni tshi sengulusa nd̂ila ine murendi a shumisa ngayo vese/mitaladzi u bvisela khagala vhungoho ha l̂ikumedzwa il̂i.

Phindulo yan̂u kha i vhe na maipfi a u bva kha 250 u ya kha a 300. **[10]**

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MBUDZISO YA 2: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

RAMAREMISA – Z Mutsila

1 Nga vha ntshetele nanga Vho-Nyamuofhe
2 Ndi yo lidza tshikona Thononda;
3 Ngauri arali zwi zwone zwauri mativha o xa;
4 Ramaremisa u yo dzhena Luaname.
5 Pa-Haa! Paa-Haa! Haa!
6 Ndi lufhalafhala lu lila Tshivhungululu;
7 Lu vhidza Vhambedzi dzithavhani.

8 Tsho swika hafha Maḓaliana,
9 U dzhena vhukoma Luaname;
10 Ahee! Mahwasane u a vhanga;
11 Ahee! Mahwasane u a vhanga;
12 U ri vhukoma a vhu dzheni Mpuna
13 Ligegise o beba vhatuka
14 Ko-kaa! Ko-Kaa! Ko-Kaa!

15 Ndi tshigidi tsha Thilivhali
16 Migodini ya Gondeni;
17 Ni vha litshe Vharonga vha ḓo fhela
18 Nga dzinnda mishashani,
19 U a i pfa naa Mutulagole?
20 I a divhitha mukumbani;
21 Khosi ndi Ramaremise.

2.1 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mitaladzi/vese ya 3 na ya 4?

'Ngauri arali zwi zwone … Luaname.' (2)

2.2 Kha mutaladzi/vese ya 21 murendi u shumisa figara-ḓe ya muambo? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

2.3 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga tshirendo itshi? (2)

2.4 Thouni ya murendi afha kha ndima/tshitanza tsha 1 i dzumbulula hani vhuḓipfi hawe tshirendoni itshi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

2.5 Ni a ima na na zwine murendi a khou amba kha ndima/tshitanza tsha 3? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno MBILI. (2)
[10]

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MBUDZISO YA 3: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

MBILU I LILELA U GAVHA – WMR Sigwavhulimu

1 Mbilu i lilela u gavha,
2 I lingedza u gavha madzanga a shango,
3 Ya thenisa muya-vhuthu
4 Nga u u nyalisa vhuṱungu- phaṱo.

5 Mbilu sa miri ya deme,
6 I lwedzanaho u gavha tshilidzi tsha ḓuvha,
7 Kha i vhanyuludze tserekanywa dza madzanga a shango
8 I lilele u gavha Tshilidzi tshidzo ya muya.

9 Mbilu yo pinikwa vhupulini ha ṋama,
10 I vhalavhala yo lianela ḓinzwini,
11 Mbilu sa ḓongololo yo katana kha muḓifho wa shango
12 I ḓo kundwa u swikisa mulaedza wa tshidzo.

3.1 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mutaladzi/vese ya 2?

'I lingedza ... a shango' (2)

3.2 Kha mutaladzi/vese ya 7 murendi o shumisa figara-ḓe ya muambo? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

3.3 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga tshirendo itshi? (2)

3.4 Thouni ya murendi afha kha ndima/tshitanza tsha 3 i dzumbulula hani vhuḓipfi hawe tshirendoni itshi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

3.5 Ni a ima na na zwine murendi a khou amba kha ndima/tshitanza tsha 2? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno MBILI. (2)
[10]

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MBUDZISO YA 4: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

RI BVA KULE – NM Musehana

1 Mugumoni wa shango ḽa vhushayandivho,
2 Ro phuphudzika ra vhuya ra tutuwa.
3 Ra tekateka nalo ri tshi ṱoda ndivho,
4 Ra thunyuwa ḽo no ri kovhelela,
5 Vha tshi vhona ri fhano,
6 Ri bva kule ha mashango.

7 Henengei vhubvani vhu sa sii muthu,
8 Ro pikanyedza zwi tshi haṱa,
9 Phanḓa tshedza tsha taidza,
10 Ra vha na fulufhelo ḽa u swika,
11 Ra lavhelela zwivhuya ro zwondolola,
12 Henefho nyawedzo ya vhutshilo ra lindela.

13 Muhuyu u tshi sala u tshi aṋwa mahuyu,
14 Goni ḽi tshi sala ḽi tshi fhufha malegelegeni,
15 Makole o vhalwa o vhonwaho.
16 Ndi tshifhinga tshi elaho zwoṱhe,
17 Ni si welewele tshifhinga ni songo ḓivha,
18 Ngauri zwi bva kule.

19 Muthu a tshi sala a tshi pfi vhone,
20 Shango ḽi tshi dalafhala ḽa tswukuluwa,
21 Ndi tshifhinga tsha zwoṱhe zwi tshilaho,
22 Zwoṱhe zwi bva kule,
23 Vhutshilo hashu ho ralovho,
24 Ni si dipofudze maṱo no ruḓa,

4.1 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mutaladzi/vese ya 2?

'Ro phuphudzika … tutuwa.' (2)

4.2 Kha mutaladzi/vese ya 16 murendi u shumisa figara-ḓe ya muambo? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

4.3 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga tshirendo itshi? (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

4.4 Thounu ya murendi afha kha tshitanza/ndima ya 1, i dzumbulula hani vhuḓipfi hawe tshirendoni itshi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

4.5 Ni a ima na na zwine murendi a amba zwone kha mutaladzi/vese ya 4? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno MBILI. (2)
[10]

NA

VHURENDI VHU SONGO VHONWAHO (HA KHOMBEKHOMBE)

MBUDZISO YA 5: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

MULAYO WO POFULA – MN Mmbi

1 Vhonese – vho ṱalela mbanga dzanga,
2 Maṱo anga o ita mavhumbuḓu.
3 Vho vhona dzhenuwo na nyofho zwo nnyambarelaho,
4 Fhedzi a vho ngo bva mulomo.

5 Vhulondotavhathu – vho mphulufhedzisa vhudzumbamo,
6 Vhukhudelo bvungwi,
7 Nda puta nda longa,
8 Fhedzi a vho ngo ṋtanganedza.

9 Vhopholisa – vho pfa mikosi yanga,
10 Mikosi ya khumbelo u phalalwa,
11 Ndi tshi ralo u ruvhulelwa,
12 Vho tou mu ṋea khaidzo fhedzi,
13 Muthada ya bva i tshi sunya.
14 Nṋe hone thuso a tho ngo i vhona.

15 Munna wanga – no ḓigana u mmbulaha,
16 Hezwi ndo zwi vhala tshifhaṱuwoni
17 Ndo ṱoḓa nḓila ya u ponyoka.

18 Nda bvula tshaini ya vhupuli,
19 Inwi no ḓigana u ntshumisa,
20 Na nnyita phuli yaṋu ya vhutshilo,
21 Ni tshi homolowa nga nṋe.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

22	Mbiti dzaṅu dza luludzelwa nga uno mudzio,
23	Khothe dza mulayo kha zwo̱the dzo pofula
24	Vho mpfuralela sa tshilavhi
25	Ndo sala vhunga tsiwana
26	Ndi wone wa ano ma̱duvha mulayo.
27	Zwi ḓo fhela lini, ngani, hani?
28	Ni ḓo shanduka lini?
29	Dzanga pfanelo na dzi ḓivha-vho,
30	Khamusi Ene u a ḓivha.
31	Vhunga zwo bulwa fha̱la ṱarini.
32	Hone kha ḽino a mphulusaho ha athu swika.

5.1 Vhalani mutaladzi/vese ya 4. Ḽiambele/ḽifurase 'a vho ngo bva mulomo', ḽi ni ḓisela ṱhalutshedzo-ḓe zwi tshi kwama tshirendo itshi? (2)

5.2 Bulani ṱhoḓea/thikho/thekheniki ya vhurendi ine murendi a i shumisa kha mutaladzi wa 28? Ṱalutshedzani ndeme yayo afho he ya shumiswa. (2)

5.3 Ndi ufhio mulaedza une murendi a tama u u bvisela khagala kha tshirendo itshi? (2)

5.4 Vhalani mutaladzi/vese ya 30, 'Khamusi ... ḓivha.' Ṱalutshedzani uri ndi ngani murendi a tshi khou shumisa a̱lushini nga nḓila heyi? (2)

5.5 Ni nga sasaladza zwifhio nga nyimele ine murendi a khou ṱangana nayo afha tshirendoni itshi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
[10]

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKULOO

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha nganea kana folukuloo ye na guda FHEDZI.

NGANEA

NANDI NDI SHENGA? – NE Sigogo

Fhindulani MBUDZISO YA 6 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 7 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 6: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO NDAPFU

Mafhungo a nganea iyi a na zwine a toda u zwi pfukisela kha vhavhali hu u itela u fhata na u khwathisa mvumbo dza vhathu dzi tamisaho kha lushaka.

No ditika nga ili likumedzwa, sengulusani ndila ine muṅwali a shumisa ngayo vhaanewa u bvisela khagala milaedza yo fhambanaho i diswaho nga mafhungo a nganea iyi.

Maanea anu a tea u vha na maipfi a vhukati ha 400 u ya kha a 450. [25]

MBUDZISO YA 7: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tsha mafhungo tshi bvaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

Vho Madilaga vho talutshedza ṅwana wavho uri vho do vha na khakhathinyana musi vha sa khou pfesesana nga kuambele na mme awe he mme awe vha tou bva sa muthu ane a khou ya nduni thukhu lwe vha mbo di vha vho tuwa thoṱhe.
'Zwino baba, khezwi vha sa tou vha foinela kha sele yavho?'
'Ṅwananga, ndo lingedza, fhedzi i khou lila henefha kamarani. Hezwi ndi tshi vhidza iwe ṅwananga, ndi khou ri khamusi vho u vhudza uri vha khou ya ngafhi. Zwino ngauri a vho ngo u vhudza, iwe u humbula uri vha nga vha vho ya ngafhi, hm! Havha mme au vha dinwa nga mbilu thukhu, a si zwithu zwe zwa vha zwi tshi nga tea u ri lutanya lini.' 'Ṅwananga, a thi divhi uri ndi nga ita mini. Hone ndi khou ofha uri afho hune vha vha hone hu khou bvelela mini? Kana afho ndilani vho tangana na zwifhio a thi divhi. Ndi hune nda ya u vha todela ngafhi? Thoho yanga yo tangana.'
'Baba, nne ndo vha ndi tshi khou amba na mma uri hezwi zwa phosho i si na mugumo zwi bveledza zwenezwi ngauri vhathu vha na thaidzo a vha tou i tandulula zwavhudi lini, vha tou ita phosho, kha vha bve vha vha tode.'

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

'Lufuno ṅwananga, ndi ḓo vha ṱoḓela ngafhi zwino vhusiku? Arali vha vhe vho ṱuwa na founu ndi musi ri tshi ḓo vha wana. Kha mmbudze uri ndi iteni. Hezwo zwa phosho u khou amba zwone ṅwananga.'
'Khamusi mmawe vho ya mapholisani vho ya u pota zwenezwi zwa khakhathi dza miṱani. Nne a thi pfesesi uri vhathu vho no tou vha vhaaluwa vhangafhangafha vha kha ḓi ita zwa phosho sa vhana nga ndilaḓe? Kha vha ḓe na yavho founu ri edzise u vha ṱoḓa kha dzikhonani dzavho na mashaka avho.'
Uyo muhumbulo naho wo vha u tshi khou vhonala u wavhuḓi, kha Vho Madilaga a vho ngo u takalela nge vha vha na nyofho ya uri avho vhane vha ḓo vhudzisa khavho vha ḓo ri mini. A re Lufuno o vhudza khotsi awe uri izwo zwa u shavha vhathu vho vha vho tea vho zwi humbula vha sa athu thoma u ita zwa dzitsemano. Lufuno a mbo ḓi ḓidzhenela kamarani yawe a eḓela. Vho Madilaga vho sala vha dzula vha sokou go! Vho vula na thelevishini he vha sokou donolela maṱo vha vhona zwifanyiso vha sa koni u tevhelela uri hu khou bvelela mini.
Khofhevho ngauri a dzi na vhusiwana, dzo ḓo vha fara vho dzula henefho sofani. Yo ḓo ri i tshi ri awara ya vhuṋa nga maḓautsha ha vha hu tshi dzhena goloi henefha muḓini wa Vho Madilaga. Vho Madilaga vho ḓo mangala goloi i tshi dzhena ngeno vha tshi ḓivha uri gethe yo khiiwa.

[Ndima ya 2]

7.1 Ndi mini tshi vhangaho phambano vhukati ha Vho Madilaga na Lufuno? (2)

7.2 Ndi tshipiḓa tshifhio tsha puloto tshi ṱanwaho nga mafhungo e na vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

7.3 Mitaladzi ya 1–3, 'Vho Madilaga vho ṱalutshedza … vha mbo ḓi vha vho ṱuwa tshoṱhe.'

Ṱalutshedzani uri mafhungo aya a na mushumo-ḓe kha u ri anetshela zwa phanḓa nganeani iyi. (2)

7.4 Lufuno u ṱanwa sa ṅwana-ḓe mafhungoni ayo a re afho nṱha? Bulani ZWIVHILI (2)

7.5 Mafhungo e na vhala afho nṱha a ṱana hani siangane ya muṱa wa Vho Madilaga? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

7.6 Ndi ifhio ndivho khulwane ine muṅwali a tama u i bveledza nga u shumisa Lufuno sa muanewa mafhungoni e na vhala afho nṱha? (2)

7.7 Ṱalutshedzani masiandaitwa o vhangwaho nga zwiito na vhuḓifari ha Vho Ana nganeani iyi. Ṋeani ZWIVHILI fhedzi. (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

7.8 Sumbedzani uri u bvelela ha Tshifhiwa hu thusedza hani u bveledza magumo a ḽishandi? Tikedzani nga mbuno MBILI fhedzi. (2)

7.9 Sumbedzani hune Tshifhiwa na Vho Luvhani vha fana hone kha sia ḽa matshilisano. (2)

7.10 U pfulutshela Polokwane ha Vho Luvhani zwi ṱuṱuwedza hani maṱhakheshandwa a bugu iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

7.11 Ni nga sasaladza mini kha kutshilele kwa Vho Madilaga ku ṱaniwaho mafhungoni a nganea iyi? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno THARU. (3)

7.12 Musi no ḓitika nga mafhungo a iyi nganea ni a pfela vhuṱungu Tshifhiwa kha zwe zwa bvelela khae? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno MBILI dzi pfalaho. (2)
[25]

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

ISHA ḼA MIṰODZI – NE Phaswana

Fhindulani MBUDZISO YA 8 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 9 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 8*: ISHA ḼA MIṰODZI* – MBUDZISO NDAPFU

Mafhungo a nganea iyi a na zwine a ṱoḓa u pfukisela kha vhavhali hu u itela u fhaṱa na u khwaṱhisa mvumbo dza vhathu dzi tamisaho kha lushaka.

No ḓitika nga iḽi ḽikumedzwa, sengulusani ndila ine muṅwali a shumisa ngayo vhaanewa u bvisela khagala milaedza yo fhambanaho i ḓiswaho nga mafhungo a nganea iyi.

Maanea aṋu a tea u vha na maipfi a vhukati ha 400 u ya kha a 450. **[25]**

MBUDZISO YA 9: *ISHA ḼA MIṰODZI* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipiḓa tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Khotsi awe vho ḓo mu ṱalutshedza uri vha ḓo tou amba nae zwavhuḓi musi yunivesithi yo no vala nga zwifhinga zwa khushumusi.
Ee, khotsi awe vho vha vha tshi khou zwi vhona zwauri ṅwana wavho o ḓaḓa lune arali vha nga dovha hafhu vha mu ṱalutshedza na zwo bvelelaho vhukati havho na mme awe, zwi nga tou mu khokhovhedza tshoṱhe. Zwo ralo, Rotondwa o sokou ṱanganedza zwoṱhe zwe khotsi awe vha mu vhudza.
Ene-vho o vha a tshi pfala a tshi sokou; 'Ndi zwone baba, ee, baba.'
Miṱodzi iṱali yo vha i tshi sokou elela-elela na marama. Musi zwo rali, Rotondwa ha koni na u lavhelesa khotsi awe maṱoni. Zwine zwa khou mu vhaisa ndi u humbula uri hafhu havha muthu vhane a khou amba navho, a si vhone khotsi awe. U dovha hafhu a humbula na zwauri havha muthu vho mu dzhia sa ṅwana wavho u bva musi a sa athu u bebwa u swika ḓuvha heḽi ḽine a khou ṱalutshedzana navho ngaḽo. Musatondwa na Rotondwa ḓuvha ḽi tevhelaho vho mbo ḓi dovha hafhu vha fara thekhisi vha livha yunivesithi.
'Maria, vhurifhi haṋu ndo vhu vhona na u vhu vhala ndo vhu vhala nda vhu pfesesa. Maḓi a tevhuwa o tevhuwa kha ri zwi ṱanganedze. Rotondwa ndi ṅwana waṋu; inwi ni mufarisi wanga; zwenezwo, Rotondwa ndi ṅwana wanga. Inwi u sa mmbudza haṋu nga ha maḓele a Rotondwa, zwo itwa nga lufuno lwaṋu kha nne. Holu ndi lufuno lwe nda lu vhona u bva tshi tsheetsho u swika ṋamusi, u khakha no khakha ni muthu. Naho zwo vha zwi tshi nga kha ḓi vha zwo ri swikisa kha ṱhalano ngavhe ndi zwi ḓivhe kale, ṋamusi ṱhalano kha nne na inwi a i tsha konadzea. U ṱalana nga tsha hashu iṱali zwi so ngo vuwa zwa vha zwithu zwine zwa ṱuṱuwedzwa. Maria, vuwani ri ṱuwe hayani,' Vho-Netshipate vha ralo vho tou ima nga milenzhe henefha murahu ha tshiṱanga he Vho-Maria vha lala hone sa muthu a sa vuwiho zwavhuḓi.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

'Munna wanga ndo vha khakhela, ndi …'
'Ndi ri ndo ni hangwela vuwani ri ye hayani.'
'Ndi ḓo ya hani ngeno ndo khakha lu sa farelwiho muthu.' 'Ndo ni farela mme a Rotondwa.'
Vho-Maria u vhona zwo ralo, vha mbo ḓi vuwa vha vho tou dzula vho navha milenzhe nṱha ha thovho yeneyi ye vha vha vho lala khayo.

Zwo ri zwo ralo vha mbo ḓi ri tshililo ṱhukhu! Vho-Ṋetshipate vha mbo ḓi vha ṋetshedza tshanḓa tshauḽa vhuvhili havho vha farana vha kuvhatedzana vha vho ṱuwa vho livha moḓoroni we wa vho ṱuwa wo livha Tshipate. Thundu dze Vho-Maria vha ṱuwa nadzo, vho ḓo tou langana u dzi tevhelela nga ḓuvha ḽi tevhelaho saizwi vho vha vho dzi hangwa.

[Ndima ya 12]

9.1 Ndi mini tshi vhangaho phambano vhukati ha Aifheli na Maria zwi tshi kwama mafhungo e na vhala afho nṱha? (2)

9.2 Ndi tshipida tshifhio tsha puloto tshi ṱanwaho nga mafhungo e na vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

9.3 Mitaladzi ya 3–5, 'Ee khotsi awe vho vha … zwi nga tou mu khokhovhedza tshoṱhe.'

Ṱalutshedzani uri mafhungo aya a na mushumo-ḓe kha u ri anetshela zwa murahu nganeani iyi? (2)

9.4 Rotondwa u ṱanwa sa ṅwana-ḓe mafhungoni ayo a re afho nṱha? Bulani ZWIVHILI. (2)

9.5 Mafhungo e na vhala afho nṱha a ṱana hani siangane ya muṱa wa Vho-Ṋetshipate? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

9.6 Ndi ifhio ndivho khulwane ine muṅwali a tama u i bveledza nga u shumisa Vho-Loshani sa muanewa mafhungoni e na vhala afho nṱha? (2)

9.7 Ṱalutshedzani masiandaitwa o vhangwaho nga u sa dzhiela zwithu nṱha ha Vho-Ṋetshipate nganeani iyi. Ṋeani ZWIVHILI fhedzi. (2)

9.8 Sumbedzani uri luṅwalo lwa Vho-Maria lwu thusedza hani u bveledza magumo a ḽishandi buguni iyi. (2)

9.9 Sumbedzani hune Vho-Loshani na Maria vha fana hone kha sia ḽa matshilisano. (2)

9.10 U dzhena ha Rotondwa na Musatondwa Yunivesithi ya Venḓa zwi ṱuṱuwedza hani maṱhakheshandwa a bugu iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

9.11 Ni nga sasaladza mini kha kutshilele kwa Vho-Loshani kwo ṱaniwaho mafhungoni a nganea iyi? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno THARU. (3)

9.12 Musi no ḓitika nga mafhungo a iyi nganea ni a pfela vhuṱungu Vho-Josephine kha zwe zwa bvelela khavho? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno MBILI dzi pfalaho. (2)
[25]

KANA

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

FOLUKUḼOO

KHUVHANGANYO YA FOLUKUḼOO – RV Tshikovhi

Fhindulani MBUDZISO YA 10 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 11 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 10: *KHUVHANGANYO YA FOLUKUḼOO* – MBUDZISO NDAPFU

Lushaka kana murafho u re na vhudifhinduleli na u fhaṱa mvumbo dza vhathu vhalwo, maṅwalwa a sialala ndi tshiṅwe tsha tshirathisi tshine tshi nga shumiswa kha u eletshedza, u ṋea khaidzo kha vhathu uri vha vulee maṱoni uri vha sa ḓiwane vho no dzhena khomboni.

No ḓitika nga zwibveledzwa zwa sialala zwi re afho fhasi, sengulusani ndila ine muṅwali a shumisa ngayo lungano, tshikhoḓo tsha sialala na mirero u bveledza milaedza.

TSHIBVELEDZWA TSHA C

LUNGANO

'Vhatukana vha no shanduka'

NA

TSHIBVELEDZWA TSHAD

TSHIKHOḌO TSHA SIALALA

'Makwinḓa a Tshiungani'

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA E

MIRERO

'Dangani ḽa fobvu a hu dzhenwi'
'Funguvhu ḽo ri thi laiwi ḽa fhira muḓi ḽo kovhela'

Vhulapfu ha maanea aṋu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450. [25]

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MBUDZISO YA 11: *KHUVHANGANYO YA FOLUKUḼOO* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipiḓa tshi tevhelaho uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA F

PFEṄE NA MUVHUḒA – TZ Ramaliba

Salungano! Salungano!
Ho vha hu na pfeṅe na muvhuḓa. Avha vhavhili vho vha vhe dzikhonani khulu. Liṅwe ḓuvha muvhuḓa wa ri khonani yanga kha ri bikane. Pfeṅe ḽa tenda ha thoma ḽone ngauri muvhuḓa wo vha u tshi ri wone u muḓuhulu. Ndi wone u no fanela u fhedzisela. Pfeṅe ḽa dzhena ḽa imbelela na muvhuḓa u tshi bvumela ḽa ri:
Muḓuhulu muḓuhulu ndi khou swa!
Swelela henefho u sine!
Muḓuhulu muḓuhulu ndi khou swa!
Swelela henefho u sine!
Muvhuḓa wa ḽi bvisa wone wa dzhena, na wone wa imbelele wa ri:
Malume malume ndi khou swa!
Swelela henefho u sine!
Malume malume ndi khou swa!
Swelela henefho u sine!
Pfeṅe ḽa u bvisa wa ri: 'Malume, nga vha dovhe vha dzhene lwa u fhedzisa.' Pfeṅe ḽa hana ḽa ri ḽone a ḽi tsha funa. Muvhuḓa wa ḽi luvhelela u vhuya u swika ḽi tshi tenda ḽa dzhena ḽa thoma u imbelelela sa zwenezwiḽa zwa u thoma, muvhuḓa u si tsha bvumela wa si ḽi fule. Wa engedza mulilo uri pfeṅe ḽi vhibve nga maanḓa. Ṅama ya pfeṅe yo no vhibva muvhuḓa wa fula iḽa khali wa lindela ṅama i tshi fhola. Yo no fhola wa ḽa ṅama yothe ya fhela ha sala marambo fhedzi. Wa dzhia marambo wa ita kuṅanga kwa u lidza. Wo no fhedza wa gonya thavhani khulu wa thoma u lidza tshiṅanga u tshi imbelelea wa ri:
Gumbe Pfeṅe o fa!
Gumbe ri tshi bikana!
Gumbe Pfeṅe o fa!
Gumbe ri tshi bikana!
Maṅwe mapfeṅe a tshi pfa ulwo luimbo a gidimela henengei a tshi ṱoḓa u vhona uri ndi nnyi a no khou lidza tshiṅanga a tshi imba nga dzina ḽa muṅwe wavho. A wana muvhuḓa wo dzumbama fhasi ha tombo.
Muvhuḓa u tshi vhona mapfeṅe wa tshuwa. U tshi vhudziswa uri ndi nnyi we a vha a tshi khou lidza tshiṅanga na u imbelela wa ri wone wo zwi pfa thavhani ya phanḓa. Mapfeṅe a mbo ḓi gidimela phanḓa.
O no vha kule tsini na heiḽa thavha ya vhuvhili a pfa tshiṅanga tshi tshi khou lidziwa murahu am bo ḓi rembuluwa. A gidima a tshi humela murahu.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

A tshi swika a fara muvhuḓa. A tshi ri a u pwashekanye ṱhoho nga matombo, muvhuḓa wa ri: 'Ni songo mmbulaha! Kha ri ye ha vhamusanda ri ye u amba haya mafhungo.
Ala mapfeṇe a tenda u ṱuwa na muvhuḓa. Vhathada vha tshi swika ha vhamusanda Vho Ndou, mapfeṇe ho ngo amba uri mulandu ndi wa u lidza tshiṅanga nga dzina ḽa mapfeṇe. O mbo ḓi ri hetshiḽa tshiṅanga tshe tsha vha tshi khou lidzwa nga muvhuḓa ndi tshao. Muvhuḓa wo tou tshi tswa.
Vhamusanda vha ri: 'Arali muvhuḓa wo tou tswa hetsho tshithu ri ḓo zwi vhona. Ndi khou ṱoḓa uri vhoiwe mapfeṇe ni lidze hetsho tshithu. No no fhedza, ni fhe muvhuḓa na wone u lidze. A no ḓo lidza zwavhuḓi ndi ene muṇe watsho.'
Gumbe pfeṇe o fa!
Gumbe ri tshi bikana!
Gumbe pfeṇe o fa!
Gumbe ri tshi bikana!
Muvhuḓa wa vha u tshi khou isa phanḓa na u lidza. Phukha dzoṱhe dza takuwa dza thoma u tshina na vhamusanda vhadzo, na vhone vho vha vha tshi khou tshina nga maanḓa vho takalela zwe zwa vha zwi tshi khou lidziwa khathihi na u imbiwa.
Mapfeṇe na one o tshina a neta, muvhuḓa wa mbo ḓi litsha u lidza wo no neta. Vhamusanda vha takuwa vha ri, 'Hetshi tshithu ndi tshaṇu muvhuḓa ngauri ndi inwi we na lidza zwavhuḓi na u kona u imbelela.'
Muvhuḓa wa takaḽa wa ṱuwa nga u gidima. Mapfeṇe a sinyuwa nga maanḓa a humbuḽa uri ho vha ho fanela a songo thetshelesa muvhuḓa u tshi ri a ri ye ha vhamusanda.
Ha mbo ḓi vha ndi u fa ha lungano.

[Siaṱari 113]

11.1 Sumbedzani ndeme ya u shumiswa ha maipfi, 'Salungano! Salungano!' mathomoni a lungano. (2)

11.2 Zwe zwa bvelela magumoni a lungano ulu zwi tshi kwama pfeṇe zwi na vhushaka-ḓe na zwe zwa bvelela murahu mafhungoni a lungano ulu? (2)

11.3 Lungano ulu lu ṱana mvumbo-ḓe ya pfeṇe? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)

11.4 'Mbuyelela i a ḽa'. Sumbedzani ndeme ya murero uyo zwi tshi kwama zwe zwa bvelela mafhungoni a lungano ulu. (2)

11.5 Mafhungo a musi mapfeṇe a tshi khou gungula uri ovha o tea a songo tenda u ya musanda, a wela kha tshipiḓa tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)

11.6 Ndi dzifhio ndivho dzine muṅwali a tama u dzi bveledza nga u ṱana muvhuḓa u phukha ya vhuṱali mafhungoni a lungano ulu? (2)

11.7 Arali inwi no vha ni mapfeṇe, ndi zwifhio zwe na vha ni tshi nga ita u tinya zwo bvelelaho khayo magumoni a lungano ulu. Bulani ZWIRARU. (3)

NA

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

TSHIBVELEDZWA TSHA G: VHURENDI HA SIALALA (TSHIKHODO)

THOVHELE MUTHUHATHOṄWI RAMMBUḌA – TZ Ramaliba	
1	Ahee Rammbuḓa Tshiwangamatembele ahee!
2	Rammbuḓa aneˆ luvhilo a edza luvhuḓa
3	Iwe ane aˆrali zwo vhifha wa tsa nga maˆtembele
4	Iwe ane arali zwo vhifha wa sunguvhela bakoni ḽa Tshavhaḓinḓa
5	Iwe muthu ha thoṅwi; hu thoṅwa kholomo na mbudzi
6	Iwe muḓuhulu wa Vele Mutumbukavhathu
7	Ahee Rammbuḓa Tshiwangamatembele ahee!

11.8 Murendi u tama u ri vhudza zwifhio nga mutaladzi/vese ya 2? (2)

11.9 Ndi mvumbo-ḓe ya Thovhele Muthuhathoṅwi Rammbuḓa ine murendi a tama u i bviseˆla khagala nga mitaladzi/vese ya 3 na ya 4? (2)

11.10 Nangani phindulo yone. Matembele ndi ...

A kereke khulwane.
B fhethu hune vhathu vha tambela hone.
C khumbe dza muri dzine vhathu vha nga vhalela ngadzo vha tshi fulela. (1)

11.11 Sumbedzani ndeme ya u shumisa tshiga garukela kha mitaladzi/vese ya 1 na ya 7. (1)

11.12 Ndi tsivhudzo-ḓe ine murendi a tama vhavhali vha tshi i dzhiela nzhele nga mutaladzi/vese ya 5? (2)

11.13 Ni a takalela u ḓiwana ni muthihi na vha Ha-Rammbuḓa. Tikedzani phindulo yaˆnu nga mbuno MBILI. (2)
[25]

ṮHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 25

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

KHETHEKANYO YA C: ḌIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha ḓirama ye na guda FHEDZI.

U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – IP Demana

Fhindulani MBUDZISO YA 12 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 13 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 12: *U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA* – MBUDZISO NDAPFU

Bugu ya ḓirama i tevhelelea zwavhuḓi nga vhavhali arali muṅwali wayo a shumisa zwavhuḓi vhatambi u bvisela khagala muhumbulo muhulwane.

No ḓisendeka nga ḽikumedza iḽi, sengulusani nḓila ine muṅwali a shumisa ngayo Vho-Mariṱa sa mutambi u bvisela khagala muhumbulo muhulwane ḓiramani iyi.

Vhulapfu ha maanea aṋu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450. [25]

MBUDZISO YA 13: *U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA H

MASHUDU: *(Vha tshi khou khaḓana, u vhonala o ambara sa nese.)* Uno ndi Mashudu Ṋefefe. Hayani ndi fhano Beauster Maungani tshiṱasini. Khotsi anga ndi muingameli wa zwikolo. Iḽa nnḓu i re fhaḽa kha thula i no nga yo naka u fhira dziṅwe ndi ya hashu. Tshikolo tshone a thi athu litsha ndi kha ḓi dzhena.

TSAṄWANI: Ni kha ḓi dzhena tshikolo inwi? Musi ni vhonala ni tshi nga ni muongi afho sibadela tsha Tshilidzini? *(O mangala phindulo ya Mashudu.)* Inwi nga nḓila ye na tswa maṱo anga ndo vha ndi tshi khou mbo ḓi ni ṱahisa zwino nda shavhela na inwi tshikhuwani tshiṅwe tshiṋoni tshi sa athu u fhufhisa.

MASHUDU: Nṋe tshikolo tsho nnetisa. U feila hu na kufeilele. Henefha hune nda ḓo tou nga ndi sa kegulela kha gireidi ya vhuṱahe. Feila hu na u feila. Henefha hune ṅwana a bebwa, a dzula, a swenda, a ima a vhuya a tshimbila wo ḓi khotha kha gireidi nthihi. Evho, nṋe ndo neta nga u ṱolou rwiwa hu si na magumo!

TSAṄWANI: Zwino vha haṋu vho ralo vha vhaḓivhalea vha ḓo tenda ni tshi litsha naa? Hone ḓa nu mmbudza, ni ṱoḓou litsha tshikolo na ita mini? *(Tsaiwani u ralo o no fara khundu nga tshaṋḓa tsha monde ngeno itshi tshaṋḓa tsho pfi tshikwamani wo.)*

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MASHUDU:	Nda maliwa. *(A ṅwethuwa.)* Vhone Vho-Tsaṅwani arali vha khou pfa vha na zwinzhi zwine vha khou funa u mmbudza, kha ri tou imela thungo ha ndila. Arali hu si u tou shavha maṋowa ro vha ri tshi tou dzhena hafha ḓakani heli. Khamusi ro vha ri tshi wana huṅwe hu no dzulea vha ḓo kona u ḓa nao-ha. Vhabebi vhanga u vha vhaḓivhalea ndi vhaḓivhalea fhedzi uri vha tou nndanga kha zwoṱhe-vho ndi nga si tende lini. *(Vha a dzhena ḓakani vha ima fhasi ha muṋadzi.)*	
TSAṄWANI:	Nṋe ndi tshe khwaṱhi Mashudu, zwenezwo ndi pfi Tsaṅwani. Mashudu, ngoho ndi sa ni swaswedzi, litshani ndi ni vhudze-vho hezwi zwine nda khou zwi pfa. Arali ni sa pfani-vho nazwo i ḓo vha i khombo yanga. Ndi a vhawa li na mulwadze.	
MASHUDU:	Ni songo ofha tshithu. Khamusi zwine na khou pfa na nṋe ndi khou pfa zwone.	
TSAṄWANI:	Khamusi … nda ḓo vha ndi tshi khou khakha wee … mmm … kana hei! Yaa … Aredi. *(A tshi nga u khou tata u amba zwine a khou zwi humbula.)*	
MASHUDU:	Khamusi mini? Ni khou shona nnyi ngauri ri tou vha vhavhili fhedzi. Kani-ha ndi ni rangele phanḓa? *(Mashudu u ralo a sea.)*	
TSAṄWANI:	Tshe nda rano a thi athu u vhuya nda funa muthu nga hei ndila lini. Ngavhe ndi zwi ḓivhe ndi musi ndo tou ḓiṱwela hayani ṋamusi ḽa vhuya ḽa tou nga thavha. Hafhu na ṱhoho yo no oma yoṱhe heyi.	
MASHUDU:	Nga mini?	
TSAṄWANI:	Nga lufuno.	
MASHUDU:	Zwino ndi ḓo zwi ḓivha hani uri ni khou amba ngoho?	
TSAṄWANI:	Ni nga amba tshiṅwe na tshiṅwe tshine na funa ndi ḓo ni fha.	
MASHUDU:	Nkhiseni. *(O mu sedza maṱoni.)*	
TSAṄWANI:	*(A vha u a sendela tsini hawe vha mamana.)*	
MASHUDU:	Ni na vhugai afho tshikwamani?	
TSAṄWANI:	*(O no vhala tshelede yoṱhe ye avha e nayo.)* Ndi na R2 250,00.	
MASHUDU:	Kha yeneyo ni khou mpha vhugai?	
TSAṄWANI:	Yoṱhe.	
	[Luṱa IV Bono I]	

13.1 No ḓitika nga mafhungo e na vhala afho ntha sumbedzani uri Mashudu u ṱaniwa/bveledzwa sa mutambi-ḓe ḓiramani iyi. Bulani ZWIVHILI. (2)

13.2 Ndi tshipiḓa tshifhio tsha puloto tshi ṱaniwaho mafhungoni e na vhala afho ntha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

13.3 No sedza mafhungo a ḓirama iyi, ndi ngafhi hune Mulalo na Mashudu vha fhambana hone ni tshi sedza kutshilele kwavho? Bulani mbuno MBILI. (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

13.4 Aironi ya ḓirama i vhangula dzangalelo ḽa vhavhali/vhaṱaleli/vhathetshelesi. Sumbedzani he muṅwali a shumisa hone aironi ya ḓirama mafhungoni a bugu iyi. (2)

13.5 Mufhindulano vhukati ha Mashudu na Tsaṅwani u dzumbulula mudzedze ufhio wa tshifhinga? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)

13.6 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muṅwali a ṱoḓou pfukisela kha vhavhali ḓiramani iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

13.7 Mafhungo ane a khou ambiwa afho nṱha a kwama hani vhuḓipfi ha vhavhali? (2)

13.8 Nyambedzano vhukati ha Tsaṅwani na Mashudu i na ṱhuṱhuwedzo-ḓe zwi tshi kwama maṱhakheni a ḓirama iyi? Bulani ZWIVHILI. (2)

13.9 Kha mutaladzi wa 38, *(Mashudu ... a sea.)* Sumbedzani uri ndi nga mini muṅwali a tshi shumisa ndango ya tshiṱeidzhi nga nḓila heyi? (2)

13.10 Ndi afhio masiandaitwa a vhangwaho nga u funesa vhasadzi ha Tsaṅwani. Bulani ZWIVHILI fhedzi. (2)

13.11 U ya nga kuhumbulele kwaṋu ni vhona khuḓano vhukati ha Lufuno na Tshibio ya u lwela Mashudu i tshi ṱanganedzea vhutshiloni? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno THARU. (3)

13.12 Arali no vha ni khonani ya Heḽeni no vha ni tshi ḓo mu eletshedza zwifhio musi o wanulula uri Tsaṅwani o vhuya na muṅwe musadzi? Bulani ZWIVHILI fhedzi. (2)

[25]

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

TSHILWAVHUSIKU – TT Mudau

Fhindulani MBUDZISO YA 14 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 15 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 14: *TSHILWAVHUSIKU* – MBUDZISO NDAPFU

Bugu ya ḓirama i tevhelelea zwavhuḓi nga vhavhali arali muṅwali wayo a tshi shumisa zwavhuḓi vhatambi u bvisela khagala muhumbulo muhulwane.

No ḓisendeka nga ḽikumedza iḽi, sengulusani nḓila ine muṅwali a shumisa ngayo maforoṱereke sa vhatambi u bvisela khagala muhumbulo muhulwane ḓiramani iyi.

Vhulapfu ha maanea aṋu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450. **[25]**

MBUDZISO YA 15: *TSHILWAVHUSIKU* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipiḓa tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA I

DEREK:	Ni khou zwi vhona noṱhe uri khuvhani ni fhano ni kha vhufhio vhuimo. Ri kha tshikhathi tshivhi. Tshikhathi, tsha nndwa. Ri nndwani. Ro no ḓi ita uri vhaṅwe vhathu vha hanganee hezwi ri hafha. Vhaṅwe vho no ngala ngala. Uvha ndi hone zwoṱhe zwi re fhano zwi tshi ḓo wela fhasi ha ndangulo yashu tshoṱhe.	5
LUKA:	Ndi zwifhio zwine ra fanela u ita zwino?	
DEREK:	Mishumo yashu kha i bvele phanḓa sa nga misi. Swina ḽi vho zwi limuwa uri u tambala ngeno kha riṋe ndi u lila tshithu tshithihi fhedzi, lufu! Riṋe a ri lwi nga ḽutanda lwa khakhaṅwa, ri tou thuntsha! Ndi na vhuṱanzi uri swina ḽi nga si tsha ri wela nga nṱha, ngauri ri a vhulaha.	10
PIET:	Kha ri litshe u amba amba. Naa a ni zwi ḓivhi zwauri a hu tshee na muthu fhano. Maḓu ndi matumba. Shango ndi ḽashu ḽoṱhe heḽi.	15
DEREK:	Ri songo takalesa ra ḓihangwa. Heḽi shango ḽi na vhaṋe vhaḽo. Vha nga si pfuluwe vha ṱuwa vha songo edzisa u dziba. Bere i tshi fa a thi ri i a raha raha. Nahone arali wa imisa muvhombo murahu hayo zwenezwo i tshi khou shanavhiḓa, wa ṱangana na mpunḓu wa hone, haa, ane a kha ḓi ḓo u vhidza mutshili wa ḽino ri a mu akhamala.	20

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

POTGIETER:	*(Muṅwe wa maforoṱereke.)* Afho wo bula. Kha ḓivhazwakale ya nndwa dzashu, a hu na na lushaka na luthihi lwe lwa tenda u sukumedzwa lu songo thoma lwa dziba dziba.	25
DEREK:	Nazwino, mishumo yashu ya ḓuvha na ḓuvha nga i bvele phanḓa. Lanḓa ndi lenelo. *(Vha a bva.)*	
VHO TSHILWAVHUSIKU:	Gangashe!	
VHO GANGASHE:	Muhali!	
VHO TSHILWAVHUSIKU:	A thi tsha tama u zwa mafhungo a matambavhana. Nda ralo mativha a nga ḓo vhuya a xa hu si na mudzinginyo we nda ita!	30
VHO GANGASHE:	Zwi a pfala Muhali.	
VHO TSHILWAVHUSIKU:	Yau mmbi i ḓo dodela nga lurumbu lwa tshanḓa tshamonde ngeno ya Lumbule i tshi ḓo dodela i tshi bva thungo ya vhukovhela. Nṋe ndi ḓo dzhena nga vhukati.	35
VHO LUMBULE:	Zwo pfala muṋe wanga.	
VHO TSHILWAVHUSIKU:	Tshino tshifhinga a si tsha u ṱungunudza. Ndi tshifhinga tsha u fhisekanya; tshifhinga tsha u butukedza swina li tshee lo ya nga dza malaṱandilo. Nṋe ndi Tshilwavhusiku, a thi kundwi nga mbava. Zwi vhe zwo pfala zwe nda amba!	40
VHO GANGASHE:	Zwo pfala muṋe wanga. *(Vha a bva.)*	

[Luṱa V Bono 11 na 111]

15.1 No ḓitika nga mafhungo e na vhala afho nṱha sumbedzani uri Khosi Tshilwavhusiku u ṱaniwa/bveledzwa sa mutambi-ḓe ḓiramani iyi. (2)

15.2 Ndi tshipiḓa tshifhio tsha puloto tshi ṱaniwaho mafhungoni e na vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṋu (2)

15.3 No sedza mafhungo a ḓirama iyi, ndi ngafhi hune Luka na Ledia vha fhambana hone ni tshi sedza kutshilele kwavho? Bulani mbuno MBILI. (2)

15.4 Aironi ya ḓirama i vhangula dzangalelo la vhavhali/vhaṱaleli/vhathetshelesi. Sumbedzani he muṅwali a shumisa hone aironi ya ḓirama mafhungoni a bugu iyi. (2)

15.5 Mufhindulano u re kha mafhungo a re afho nṱha u dzumbulula mudzedze ufhio wa tshifhinga? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

15.6 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muṅwali a ṱoḓou pfukisela kha vhavhali ḓiramani iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

15.7 Mafhungo ane a khou ambiwa afho nṱha a kwama hani vhuḓipfi ha vhavhali? (2)

15.8 Nyambedzano vhukati ha Derek na Luka i na ṱhuṱhuwedzo-ḓe zwi tshi kwama maṱhakheni a ḓirama iyi? Bulani ZWIVHILI. (2)

15.9 Kha mutaladzi wa 22, *(Muṅwe ... maforoṱereke.)* Sumbedzani uri ndi nga mini muṅwali a tshi shumisa ndango ya tshiṱeidzhi nga ndila hei? (2)

15.10 Ndi afhio masiandaitwa a vhangwaho nge Khosi Tshilwavhusiku a tendela Maforoṱereke vha tshi dzula shangoni ḽawe lwa tshifhinganyana ḓiramani iyi? Bulani ZWIVHILI fhedzi. (2)

15.11 U ya nga kuhumbulele kwaṋu ni vhona khuḓano vhukati ha Tshilwavhusiku na maforoṱereke i tshi ṱanganedzea? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno THARU. (3)

15.12 No vha ni tshi ḓo ita mini arali no ḓiwana ni kha nyimele ine Tshilwavhusiku a ḓiwana e khayo musi a tshi vhulahelwa vhalanda vhawe nga vhathu vhe a tou vha sendelela? Bulani ZWIVHILI fhedzi. (2)
[25]

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 25
MARAGAGUṰE: 80

Downloaded from www.studypapers.co.za